

Hvor lå Brattahlíð?

Af Ole Guldager

Introduktion

Ifølge de islandske sagaer blev Grønland i året 985 bosat af nordiske kolonister fra Island. *Erik den Røde* havde allerede opholdt sig i landet et par år forinden, og havde udsøgt sig det bedste sted. Her byggede han sin gård og kaldte den for Brattahlíð – den bratte li.

I løbet af middelalderen trivedes befolkningen tilsyneladende i Grønland. Alligevel opgav man bygderne i løbet af det 15. århundrede, og de mange gårde og huse forvandlede efterhånden til de anonyme ruiner, der ses i landskabet idag.

De sidste 100 år har der været bred enighed om, at Erik den Rødes gård Brattahlíð har ligget i Qassiarsuk, i Tunulliarfik fjorden i Sydgrønland. Her findes ruinerne af en stor gård og en kirke fra middelalderen. Stedet svarer godt til de historiske beskrivelser af Brattahlíð, der er blevet overleveret til nutiden.

Men er det Brattahlíð, der gemmer sig blandt ruinerne i Qassiarsuk? I løbet af det forgangne århundrede har der været foretaget talrige arkæologiske undersø-

gelser. Dette har givet et langt mere detaljeret kendskab til den nordiske bebyggelse i Grønland, og det er nu muligt at stille spørgsmålstejn til nogle af de tidligere teorier om bebyggelsen, herunder også placeringen af Brattahlíð.

Jagten på Brattablíð – et historisk tilbageblik

Der skulle gå et par århundreder efter at de grønlandske bygder blev lagt øde, indtil kontakten med den fjerne ø i Nordatlanten atter blev genoptaget. I året 1721 ankom præsten Hans Egede til landet med det formål at bringe kristendommen tilbage til de gamle nordiske bygder. Egede foretog en del rejser langs kysten, men uden at finde andet end ruinerne af de forladte gårde (Egede 1738).

Ole Guldager, født 1968, er opvokset i Grønland, hvor han boede indtil 1977. Senere har han foretaget arkæologiske undersøgelser i området, og har sideløbende arbejdet for Grønlands Rejsebureau som turistguide. Skriver for tiden afsluttende speciale om nordboerne på Institut for Arkæologi og Etnologi i København.

Man opgav dog ikke håbet om at finde endnu levende nordboer i landet, idet man antog, at den ene af de to nordiske bygder, *Østerbygden*, måtte befinde sig et sted på Grønlands utilgængelige østkyst. Der blev derfor foretaget en del ekspeditioner til østkysten i løbet af det 18. og 19. århundrede (Egede 1738, Walløe 1787, Graah 1832, Holm 1889), indtil man endelig indså, at *Østerbygden* havde ligget i *Sydgrønland*, hvor Egede allerede havde fundet spor af de gamle gårde i 1723.

Den korrekte placering af *Østerbygden* blev første gang foreslået af Heinrich Peter von Eggers, der i 1793 udgav *Om Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed*. Der skulle dog gå en årrække inden teorien blev endeligt accepteret.

Von Eggers forsøgte at sætte nordiske navne på fjordene og på de gårdsanlæg i Sydgrønland, der få år forinden var blevet undersøgt af Aaron Arctander og Andreas Bruun (Arctander 1793, Ostermann 1944). Til denne topografiske rekonstruktion anvendte von Eggers især Ivar Bárðarssons *Det Gamle Grønlands Beskrivelse* (se Jónsson 1930) – den mest detaljerede beskrivelse af den nordiske bebyggelse i Grønland. Bárðarssons beskrivelse vedrører især beliggenheden af landets kirker, og derved kom gårdene med tilhørende kirkeruiner til at spille en væsentlig rolle i alle senere forsøg på at rekonstruere topografien. Beskrivelsen fortæller, at der på Brattahlíð skulle have ligget en kirke ved navn Leijder (Leiðar).

Selv om von Eggers identifikationer af de nordiske stednavne i *Østerbygden* generelt var korrekte, begik han dog en

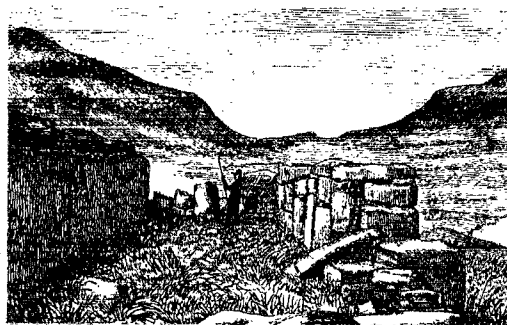

Fig. 1. I det 19. århundrede mente man at Brattahlíð havde ligget i Igaliku. Man forestillede sig at ruinen på billedet var selve Erik den Rødes bolig *Brattahlíð* på grund af den bratte klippevæg, der ses bag huset. Ruinen er sandsynligvis et pakhus, der har tilhørt bispesædet *Garðar*. Tegning af Th. Groth, 1880.

væsentlig fejltagelse ved at placere Brattahlíð ved Igaliku (hvor ruinerne af bispesædet *Garðar* findes). Bispesædet blev henlagt til Igalikufjordens østlige arm, hvor der også var fundet et gårdsanlæg med kirke.

Denne misforståelse kan i nutidens øjne virke ejendommelig, idet von Eggers godt vidste at Igaliku ikke lå ved Eiríksfjörður (Tunulliarfik). At man alligevel valgte at placere Brattahlíð dér, må skyldes, at kendskabet til resten af bebyggelsen endnu var meget ringe. Bebyggelsen i Tunulliarfikfjorden var således stadig temmelig ukendt i slutningen af det 18. århundrede – og ingen kunne vide, at der også i denne fjord lå flere store gårde med tilhørende kirker.

Slutningen af det 19. århundrede bød på nye, omfattende arkæologiske undersøgelser i Sydgrønland. I henholdsvis 1880 og 1894 foretog Gustav Holm og Daniel Bruun rekognosceringer og udgravninger af norrøne gårdsanlæg i området (Holm 1884, Bruun 1895), hvilket

Fig. 2. Fåreholderstedet i *Qinngua* set fra nordvest. Foto: Ole Guldager 1999.

medførte et langt mere detaljeret kendskab til bebyggelsen.

I kølvandet på disse undersøgelser fulgte også en erkendelse af, at von Eggers gamle placering af Brattahlíð ikke var holdbar. Herman Schirmer (1886) og senere Finnur Jónsson (1898) kunne nu konstatere, at ruinerne i Igaliku måtte være resterne af bispesædet Garðar, hvad arkæologiske udgravninger på stedet senere har bekræftet (se Nørlund 1929).

Som konsekvens af denne opdagelse var man nu tvunget til at udse et nyt sted at placere Brattahlíð, og da de arkæologiske undersøgelser havde påvist en større gård med tilhørende kirke i Tunulliarfikfjorden, fokuseredes opmærksomheden nu omkring ruinerne i

Qassiarsuk, idet ...*Kagsiarsuk er det eneste Sted ved Eriksfjorden, der fremviser en saadan Bebyggelse og Ruiner af en saadan Hovedgaard, som vi skulde forvente, da Igaliko ikke ligger ved den Fjord* (c. f. Jónsson 1898, 293).

Der skulle dog forløbe en årrække, inden man besluttede at foretage nøjere undersøgelser på stedet. Først i 1932 foretog Poul Nørlund og Mårten Stenberger, udsendt af Nationalmuseets 2. afdeling i København, grundigere undersøgelser og udgravninger i Qassiarsuk (Nørlund og Stenberger 1934). Sideløbende med udgravningerne blev enkelte andre gårdtomter også undersøgt, og snart måtte man erkende at Qassiarsuk ikke var det eneste sted i fjorden, der kunne fremvise en imponerende be-

byggelse. I det nærliggende Qorlortoq fandt man endog en lille kirkeruin med cirkulært dige på en af disse store gårdsanlæg, hvilket for en stund skabte tvivl om hvor Brattahlíð egentlig havde ligget.

For at få afklaret tvivlen, definerede Nørlund tre kriterier, der måtte være opfyldt for at kunne bestemme Brattahlíðs beliggenhed (op. cit., 16):

- 1 Den bedste beliggenhed
- 2 Den største bebyggelse
- 3 Tilstedeværelsen af en kirketomt

Selvom gården i Qorlortoq både i størrelse og beliggenhed godt kunne måle sig med Qassiarsuk, fastholdt Nørlund alligevel Qassiarsuk som den mest sandsynlige placering af Brattahlíð, idet kirketomten dér var større (op. cit., 17).

Senere er dette argument blevet yderligere underbygget, da det har vist sig, at de små kirketomter med cirkulære diger sandsynligvis ikke har fungeret som egentlige kirker, men snarere har været en slags bønhus eller kapeller, der har hørt til visse af gårdene (Krogh 1982, 272). Da disse småkirker nok ikke har indgået i Ivar Bárðarssons beskrivelse af Grønland, kan Brattahlíð derfor næppe have ligget i Qorlortoq.

Qinngua

Siden Nørlund og Stenbergers undersøgelser i 1932 har der ikke hersket tvivl om, at Brattahlíð må have ligget i Qassiarsuk – og at den store kirketomt på dette sted engang var Leiðar kirke.

Imidlertid er kendskabet til bebyggelsen idag langt mere nuanceret, og antallet af kendte norrøne gårde i Grønland er steget betragteligt siden 1930'erne. Således kendes der idag omtrent 450 steder i Sydgrønland, hvor der findes ruiner fra nordbotiden. Yderligere er der fundet et antal kirketomter, så at antallet af lokaliserede kirker i Sydgrønland nu er oppe på 17 (Krogh 1982, Vebæk 1991).

Samtidig har senere undersøgelser vist at de ældre kortlægninger af gårdene oftest har været utilstrækkelige. Nye undersøgelser af gamle lokaliteter viser næsten altid, at der både findes større og flere ruiner på stederne end tidligere antaget.

En af disse lokaliteter, der er kendt fra gammel tid, men først nøjere undersøgt inden for de seneste par årtier, er nordbogården i *Qinngua* i Tunulliarfikfjorden.

Ruingruppen, der findes på den vestlige bred helt inde nær fjordens bund, er smukt beliggende mellem et par vandløb, der gennemstrømmer området. Fjorden er de sidste par kilometer ganske lavbundet, og vandet er siltet og uigennemsigtigt, da den store smeltvandselv *Qinngua* Kuua nedrinder i nærheden. Omkring ruinerne findes der store og gode marker, der i nyere tid er genopdyrket af den lokale fåreholder Hans Jakob Frederiksen.

Allerede i 1777 blev ruinerne i *Qinngua* beskrevet af Aaron Arctander og Andreas Bruun (Ostermann 1944, 77), og i 1894 besøgte Daniel Bruun ligeledes stedet (1895, 307). Ved disse besøg blev der dog ikke foretaget en nøjere registrering af ruinerne.

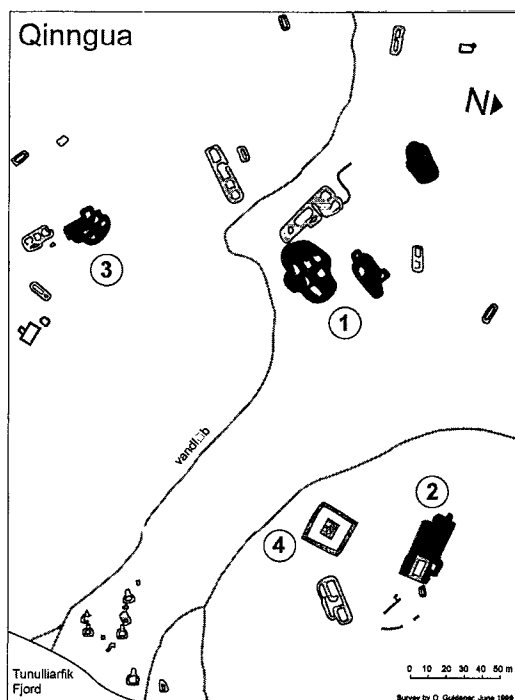

Fig. 3. Ruinområdet i Qinngua – formentlig den største nordbogård i Grønland. 1. Den store, centralt beliggende gård. 2. Den østlige gård. 3. Den sydlige og mindste gård. 4. Den formodede kirketomt.

Først i 1970 foretog arkæologerne Svend Erik Albrethsen og Joel Berglund en grundigere beskrivelse af ruinerne (Albrethsen og Berglund 1970). Disse undersøgelser viste, at den norrøne bebyggelse i Qinngua havde været særdeles omfattende, og at nordbogården må have været en af de største i området.

I 1999 blev der foretaget endnu en undersøgelse af lokaliteten. Oversigtskortet (fig. 3) viser fordelingen af stedets ruiner. Som det fremgår, fordeler ruinerne sig i tre grupper, der hver især formodes at repræsentere en separat bedrift. Den centrale gruppe er tydeligvis den største. Den består af en bolig

(ruin nr. 1) samt talrige andre huse og stalde i nærheden. På en lille bakke lige øst for de andre ruiner ligger endnu en gruppe, bestående af en bolig (nr. 2), en stald samt et par andre huse. Boligen er beklageligvis noget forstyrret ved anlæggelsen af et par huse på stedet i nyere tid. Endelig ses en mindre bedrift lige syd for de centrale ruiner, bestående af en bolig (nr. 3), en stald og et par andre anlæg.

Samlet udgør disse ruiner en meget stor nordbogård, bestående af hele tre bedrifter. Både størrelsen af gården, samt den iøvrigt gode beliggenhed midt i det bedste landbrugsområde i hele Grønland antyder at dette sted har haft en betydningsfuld position i det norrøne samfund. Kunne det tænkes, at Brattahlíð i virkeligheden har ligget i Qinngua og ikke i Qassiarsuk?

Lå Brattahlíð i Qinngua?

Som nævnt angav Nørlund i 1930'erne tre kriterier for at fastslå Brattahlíðs position; den bedste beliggenhed, den største bebyggelse og tilstedeværelsen af en kirke.

Hvad angår beliggenhed, er det vanskeligt at bestemme, hvorvidt gården i Qinngua har været bedre end den i Qassiarsuk. En af de vigtigste ressourcer i nordboperioden har været hø til vinterfoder. Størrelsen og beskaffenheden af de dyrkbare arealer omkring gårdene har derfor været af største vigtighed for beliggenheden.

Der har tidligere været foretaget undersøgelser af vegetation og landbrugs-potentiale i Sydgrønland (Thorsteins-son 1983, Hansen 1991), men endnu er

detaljegraden ikke stor nok til at kunne anvendes i sammenligninger af enkelte områder. Det skal også nævnes, at landskab og vegetation i Sydgrønland kan have ændret sig en del siden det 15. århundrede, som følge af landsænkninger og klimænderinger, hvilket gør en sammenligning mellem Qassiarsuk og Qinngua vanskelig.

Imidlertid findes der i det arkæologiske materiale en anden indikator af tilgangen til det vigtige vinterfoder – nemlig kostaldene og de tilhørende lader. Størrelsen af disse er tidligere anvendt af Thomas McGovern (1991) til at bestemme nordbogårdes placering i det sociale hierarki, og de angiver også hvor meget vinterfoder, man har været i stand til at skaffe sig på de enkelte gårde.

På gården i Qinngua er der konstateret mindst fire kostalde med lader, hvoraf de to er af betragtelig størrelse. Til sammenligning findes der i Qassiarsuk blot to af disse anlæg (Nørlund og Stenberger 1934, 79ff), hvilket antyder, at det landbrugsmæssige potentiale i Qinngua har været fuldt på højde med (og muligvis endda større end) potentialet i Qassiarsuk. Endelig har gården i Qinngua også haft adgang til andre vigtige ressourcer som Qassiarsuk slet ikke kan byde på i nær samme omfang. I området vokser birk og pil, der kan nå højder på op til 5-6 meter. I ruinernes umiddelbare nærhed udmunder tillige den store Qinngua elv, der er en af regionens bedste ørredeløbe. Endelig har gården haft adgang til et stort indlandsområde, hvor der tidligere levede rensdyr.

Tilstedeværelsen af disse ressourcer, sammenholdt med antallet af kostalde og tilhørende lader i Qinngua, taler sit tydelige sprog – at gården i Qinngua på ingen måde har stået tilbage for sin nabo i Qassiarsuk, hvad angår god beliggenhed.

Det andet af Nørlunds kriterier angår bebyggelsens størrelse. Aage Roussell har i afhandlingen *Farms and Churches in the mediaeval Norse Settlements of Greenland* (1941), forsøgt en inddeling af de dengang kendte lokaliteter i sociale klasser, tilsyneladende baseret på størrelsen af de enkelte gårde (op. cit., 289ff). Roussells fremstilling af de sociale klasser er dog senere blevet kritiseret af Christian Keller (1989, 169 & 218), der betvivler inddelingernes pålidelighed. Under alle omstændigheder er Roussells arbejde på mange måder forældet, idet antallet af kendte ruinlokaliteter idag er mere end fordoblet.

Ifølge Keller (1989, 118) vil en beregning af det totale bebyggede areal være en mere præcis indikator for gårdenes størrelse og placering i det sociale hierarki. Sådanne beregninger og sammenligninger er mulige, selvom de er behæftet med visse usikkerheder. I denne forbindelse er det manglende kendskab til bebyggelsens udvikling på de enkelte gårde af største vigtighed. De mange ruiner, der ses på overfladen, har ikke nødvendigvis været i brug samtidig i den næsten 500 årige periode bebyggelsen har eksisteret. Dette vil give en vis usikkerhed ved sammenligninger.

På den anden side er den middelalderlige norrøne bebyggelse i Grøn-

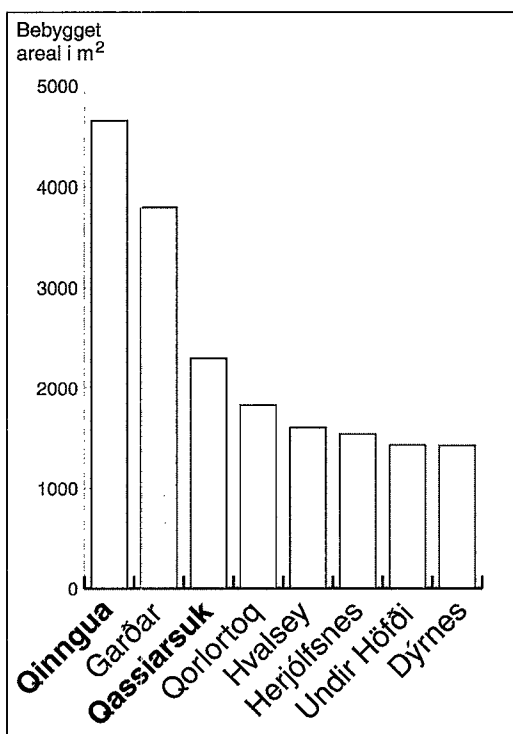

Fig. 4. Vigtige nordbolokaliteter i Sydgrønland, arrangeret efter størrelse.

land enestående velbevaret, og da de mange gårdtomter umiddelbart synes at følge en ensartet udvikling, må det antages, at gårdene er rimeligt sammenlignelige ved anvendelse af denne metode.

I artiklen *Brattablíð reconsidered* (Guldager 2000) er metoden anvendt til at bestemme beliggenheden af de største nordbogårde i Sydgrønland. På figur 4 ses størrelsen af nogle af de vigtigste lokaliteter i området.

Selv om størrelsen af de enkelte lokaliteter som følge af metodens usikkerheder bør betragtes som skøn, fremgår det alligevel temmelig tydeligt, at gården i Qinnua (med 4652 kvadratmeter be-

bygget areal) har været en af de allerstørste i Østerbygden. Under alle omstændigheder kan der ikke herske tvivl om at den norrøne bebyggelse i Qinnua er betydeligt større og mere omfattende end den tilsvarende bebyggelse i Qassiarsuk.

Nørlunds tredje kriterium for at kunne lokalisere Brattablíð var, at der også skulle være en kirke på stedet. De nyeste undersøgelser har vist, at der også i Qinnua ser ud til at være en kirke.

Allerede i 1910 opdagede Mogens Clemmensen under et besøg på stedet, at der blandt de mange ruiner var en, der havde særlig stor lighed med andre kendte kirketomter i området (Clemmensen 1911, 325ff). Beklageligvis skulle der gå godt 60 år, inden ruinen (nr. 4 på oversigtskortet, fig. 3) blev nøjere undersøgt.

I 1971 foretog arkæologen Svend Erik Albrethsen en mindre prøvegravning, der viste at mulden indenfor diget var tydeligt omrodet og indeholdt trækul indtil godt en meter under overfladen (Albrethsen 1971). Denne iagttagelse svarer nøje til forholdene på andre kirkegårde i regionen (se f.eks. Nørlund og Stenberger 1934, 16) og sandsynliggør at der er tale om en kirkegård, selv om der ikke blev frembragt konkrete beviser i form af knogler. I 1999 blev der foretaget en nøjere opmåling af tomten (fig. 5), der består af et næsten kvadratisk, stenbygget dige med en sidelængde på omtrent 20 meter. Indenfor diget ses en større stenhob, der angiveligt stammer fra et sammenfaldent hus eller et stenbygget fundament.

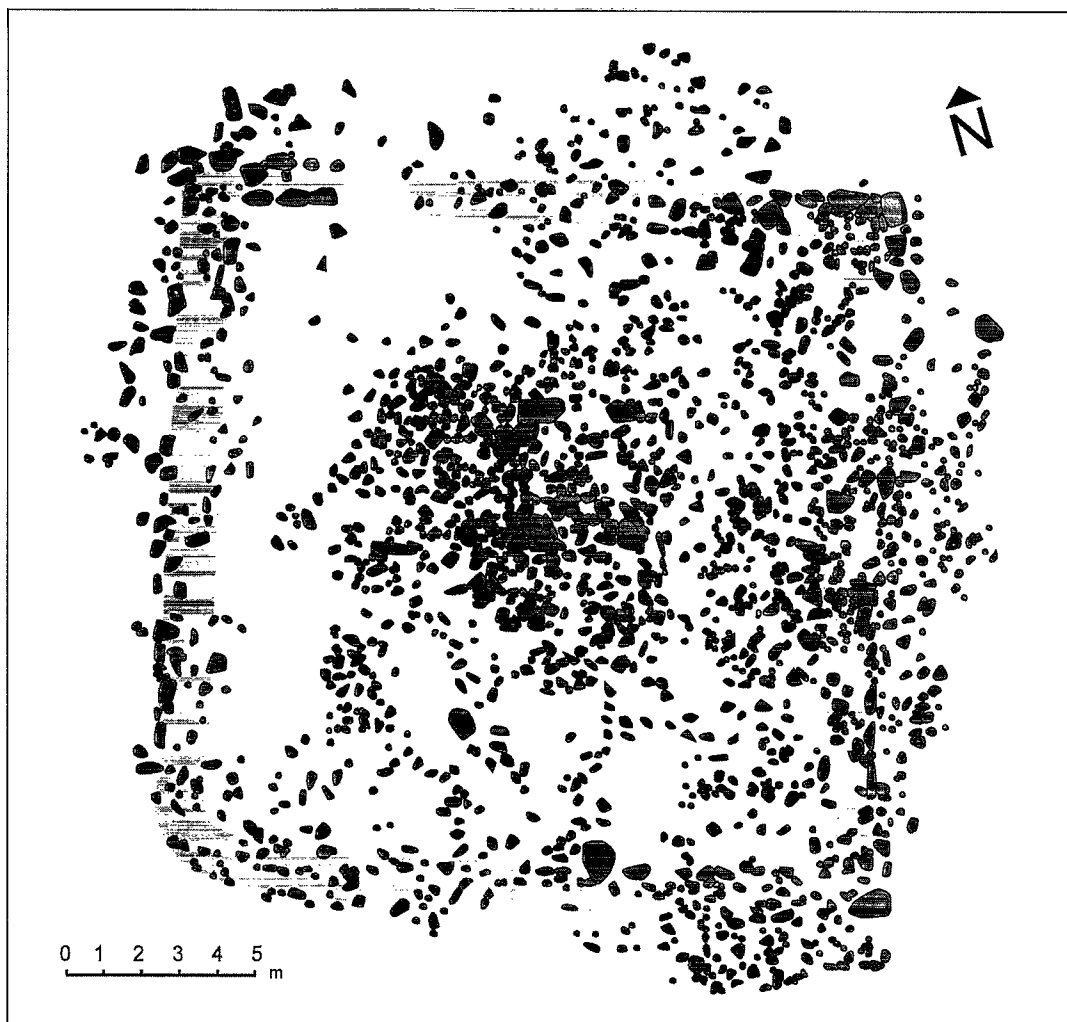

Fig. 5. Den formodede kirketomt i Qinnua.

Størrelsen, udseendet og beliggenheden af ruinen er i god overensstemmelse med andre kendte kirketomter i regionen (for eksempel kirkerne i Nunataaq og i Sillisit). Anlægget synes at være tilnærmelsesvis øst-vest orienteret, som kirker oftest er. Dog er den indre struktur så sammenfalden, at det er vanskeligt at afgøre orienteringen nøjere. Derimod fremstår det omgivende dige

ganske tydeligt, og ved nærmere inspektion ser det endda ud til at der under det øverste dige findes spor af et ældre, halvt udvisket dige med en lidt anderledes orientering. Da det i bebyggelsen især er kirkerne, hvis beliggenhed er afhængig af verdenshjørnerne, er en sådan finjustering af digets orientering en god indikator for tilstedeværelsen af en kirketomt. En lignende justering i

forhold til verdenshjørnerne kendes iøvrigt fra andre kirkelokaliteter i både Grønland og Norge (Keller 1989, 205).

Endelig findes der i den nærliggende boligtomts østlige ende resterne af et større, stenbygget rum, der udvendigt måler omtrent 13 x 8 meter. Dette rum må formodes at have været præstegårdens *festhal* – et konstruktionsmæssigt særtræk, der knytter sig til boligerne på de større kirkesteder, og som ses i Garðar, Hvalsey og Herjólfssnes (Berglund 1982).

Siden alt tyder på, at der også i Qinn-gua har ligget en kirke med tilhørende præstegård, bør den hidtidige placering af Brattahlíð (i Qassiarsuk) ikke længere regnes for sikker. Udfra Nørlunds kriterier synes gården i Qinn-gua at være en mere sandsynlig placering af Brattahlíð, sammenlignet med den væsentligt mindre gård i Qassiarsuk.

Det gamle Grønlands Beskrivelse af Ivar Bárðarsson

Udover det arkæologiske materiale, findes der også en del historiske dokumenter, der i forskellig grad beskriver bebyggelsen i middelalderens norrøne Grønland. Navnet *Brattahlíð* nævnes i denne forbindelse en del gange (GHM III, 931), men som tidligere nævnt er Ivar Bárðarssons *Det gamle Grønlands Beskrivelse* den mest detaljerede beskrivelse af topografien, og her angives også Brattahlíðs placering i forhold til resten af bebyggelsen. Beskrivelsen, hvis oplysninger menes at stamme fra midten af det 14. århundrede, giver følgende beretning om Eiríksfjörður:

...Item der nest ligger Erichsfiord... Djuvrenes (Dyrnes) kircke... ligger... paa venstre banden som mand inzeigler i Ericksfiord, Divreness kircke æger alt ind udi Mitfiord, Mitfiord skiuder vd fra Erichsfiord ret udi nordvest, och ind lenger i Erichsfiord ligger Solefields (Undir Sólarfjöllum) kircke. Hun æger alt Mitfiord. Tha linger ind i fiordhenn ligger Leijder (Leiðar) kircke, hun eijger alt ind i botnne, ocsaa vd paa then anden side til Burfeldz (Búrfjall), och alt ud fra Burfeldz hører domkirckenn till, ther ligger en stuor gaard som he-der Brattelede (Brattahlíð), som plejlr langmader at i boe... (c. f. Jónsson 1930, 27f, parenteser mine).

Idet den islandske Flateyjarbók nævner endnu en kirke i fjorden ved navn Harðsteinaberg, må der ialt have ligget fire større kirker.

Beliggenheden af disse kirker har i tidens løb været genstand for en del debat, da man hidtil kun har kunnet lokalisere tre i fjorden (se Vebæk 1991).

Placeringen af Leiðar kirke i Qassiarsuk har naturligvis været udenfor enhver diskussion, og siden fundet af en kirketomt ved Narsaq i 1932 (Nørlund og Stenberger 1934, 11), har der heller ikke hersket tvivl om at denne kirke, der ligger nær indsejlingen til Tunulliarfik-fjorden, må have været Dyrnes kirke.

Placeringen af kirkerne Harðsteinaberg og Undir Sólarfjöllum har derimod ikke kunnet afgøres entydigt, idet der på kyststrækningen mellem Narsaq og Qassiarsuk kun er fundet resterne af en kirke i Sillisit. Hverken Krogh (1982, 269) eller Vebæk (1991, 15) har turdet give en sikker tolkning af denne tomt. Harðsteinaberg synes dog at være den mest oplagte kandidat, idet navnet er sy-

nonymt med det grønlandske stednavn Sillisit, (:hvæssesten). Dette navn refererer uden tvivl til den såkaldte igalikusandsten, der netop findes i store mængder på dette sted, og som ofte er blevet anvendt som hvæssesten. På den anden side skulle Undir Sólarfjöllum kirke ifølge Bárðarsson beskrivelse også have ligget i dette område, hvilket gør identifikationen usikker.

Opdagelsen af den formodede kirke-tomt i Qinngua kan imidlertid løse problemet, således at:

- *Dyrnes* kirke ligger ved *Narsaq*
- *Harðsteinaberg* kirke ligger i *Sillisit*
- *Sólarfjöllum* kirke ligger i *Qassiarsuk*
- *Leiðar* kirke ligger i *Qinngua*

Udover at bringe orden i kirkernes beliggenhed i Tunulliarfikfjorden synes placeringen af Leiðar kirke i Qinngua også at være i bedre overensstemmelse med Bárðarssons topografiske beskrivelse, idet det fremgår, at kirken skal have ligget længst inde i fjorden, og at sognet har strakt sig fra bunden og ud langs den østlige side.

En anden interessant detalje ved Bárðarssons beskrivelse er, at Leiðar kirke og Brattahlíð i teksten nævnes hver for sig, som om der var tale om to forskellige lokaliteter. Denne lille detalje kan muligvis forklare, hvorfor gården i Qinngua ser ud til at indeholde hele to store boliger med tilhørende huse og stalde, som det fremgår af oversigtsplanen.

Den store, centralt beliggende gruppe kan således have været selve Brattahlíð, områdets stormandsgård,

mens den noget mindre gruppe øst for må have været den tilhørende præstegård, hvor Leiðar kirke sandsynligvis skal findes.

Konklusion

Siden udgivelsen af Finnur Jónssons afhandling *Grønlands gamle Topografi efter Kilderne* i 1898, har placeringen af Brattahlíð i Qassiarsuk ikke været diskuteret i litteraturen. Imidlertid giver de senere års undersøgelser af den norrøne bebyggelse i Sydgrønland anledning til endnu engang at overveje, hvor Brattahlíð har ligget.

Som beskrevet i denne artikel, har nyere undersøgelser af nordbogården i *Qinngua* vist, at dette sted i mange henseender er en mere sandsynlig kandidat til Brattahlíð, set i forhold til gården i Qassiarsuk. Ikke blot har det vist sig, at Qinngua er den største af alle kendte nordbolokaliteter i Grønland, det ser tilmed ud til, at der også har ligget en kirke på dette sted.

Det kan sikkert undre, at denne erkendelse har ladet vente på sig i så mange år, særligt i betragtning af at ruinerne i Qinngua blot befinder sig 10 kilometer nord for Qassiarsuk. Forklaringen på dette er simpelt hen, at stedet først har været genstand for nøjere undersøgelser indenfor de seneste par årtier og derfor ikke har kunnet indgå i tidligere overvejelser omkring Brattahlíðs placering.

Grundlaget for vort kendskab til topografien i det norrøne Grønland har siden Hans Egedes første undersøgelser været baseret på de historiske dokumenters oplysninger om bebyggelsen –

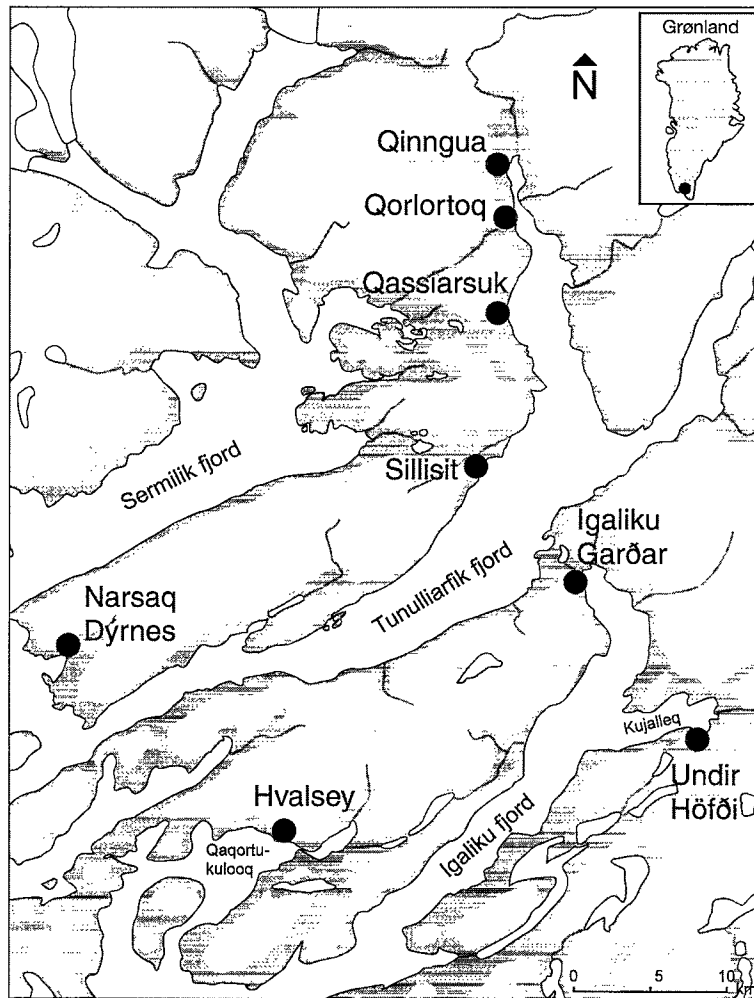

Fig. 6. Den nordlige del af Østerbygden i Sydgrønland, med angivelse af de i teksten nævnte lokaliteter.

i særdeleshed Ivar Bárðarssons *Det gamle Grønlands Beskrivelse*.

Selv om de historiske oplysninger i disse dokumenter generelt synes at være både rimelige og korrekte, har det alligevel været en vanskelig affære for generationer af nordboforskere at stykke det topografiske puslespil sammen. Problemerne synes især at være opstået, fordi det arkæologiske kendskab til bebyggel-

sen ikke hidtil har været detaljeret nok til, at man med sikkerhed har kunnet placere de kendte, historiske navne på landkortet. Alligevel har man i kølvandet på de løbende rekognosceringer af ruinerne hastigt tilstræbt en rekonstruktion af hele topografien, med uundgåelige fejltagelser til følge. Brattahlíð har som bekendt ikke været en undtagelse fra denne tendens, og gården har da

også tidligere skiftet placering i takt med at bebyggelsesbilledet er blevet mere nuanceret.

Belært af tidligere tiders forhastede konklusioner bør denne nye teori vedrørende placeringen af Brattahlíð snarere betragtes som en sandsynlighed frem for en endegyldig sandhed. Fuldstændig sikkerhed om Brattahlíðs sande placering får vi nok aldrig – dog vil en undersøgelse af den formodede kirketomt i Qinnua være et naturligt skridt på vejen mod en bedre forståelse. Forhåbentlig vil denne finde sted indenfor en nær fremtid.

En mere uddybende diskussion af emnet kan læses i artiklen Brattahlíð reconsidered. Some thoughts on the social structure of medieval Norse Greenland, and the location of Brattahlíð. Archaeologia Islandica 2, Reykjavík 2000.

Litteratur

- Albrethsen, S. E. 1971. Beretning om undersøgelse d. 18-19/6 1971. Upubliceret rapport. *Nationalmuseet, Afd. for Oldtid og middelalder*. København.
- Albrethsen, S. E. og J. Berglund 1970. Rekognoscering af ruingruppen Ø 39. Upubliceret rapport. *Nationalmuseet, Afd. for Oldtid og middelalder*. København.
- Arctander, Aa. 1793. Udskrivt af en Dagbog, af Aaron Arctander. 1777-1779. *Samlere – et ugeskrift*, vol. 6, no. 69. Ekkard, F. (ed.), 2/8 1793, 1105-1242.
- Berglund, J. 1982. Kirke, hal og status. *Tidsskriftet Grønland* 8-9, Charlottenlund 1982, 275-285.
- Bruun, D. 1895. Arkæologiske Undersøgelser i Julianehaabs Distrikt. *Meddelelser om Grønland* 16, 3, København 1896.
- Clemmensen, M. 1911. Kirkeruiner fra Nordbotiden i Julianehaabs Distrikt. *Meddelelser om Grønland* 47, 8. København.
- Egede, H. 1738. *Omstændelig og udførlig Relation angående den grønlandske Missions Begyndelse*. København 1738.
- von Eggers, H. P. 1793. Om Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed. *Det Kgl. Landhuusholdningselskabs Skrifter* 4B. København 1794, 239-320.
- GHM 1838 – 1845. *Grønlands Historiske Mindesmærker*, Vol. I-III. Kgl. Nordiske Oldskrift Selskab, København.
- Graah, W. A. 1832. *Undersøgelser-Reise til Østkeysten af Grønland. Efter Kongelig Befaling udført i Aarene 1828-31*. København.
- Guldager, O. 2000. Brattahlíð reconsidered. Some thoughts on the social structure of medieval Norse Greenland, and the location of Brattahlíð. *Archaeologia Islandica* 2, Reykjavík.
- Hansen, B. U. 1991. Using climate and vegetation studies in Southern Greenland to estimate the natural resources in the Norse period. *Acta Borealia* 1, Oslo 1991, 38-51.
- Holm, G. F. 1884. Beskrivelse af Ruiner i Julianehaabs Distrikt. 1880. *Meddelelser om Grønland* 6, 3, København.
- Holm, G. F. 1889. Den østgrønlandske Expedition. *Meddelelser om Grønland* 9, København.
- Jónsson, F. 1898. Grønlands gamle Topografi efter Kilderne. *Meddelelser om Grønland* 20, 4, København.
- Jónsson, F. 1930. *Det gamle Grønlands Beskrivelse* af Ivar Bardarson, København.
- Keller, C. 1989. *The Eastern Settlement Reconsidered*. Upubliceret disputats, Oslo 1989.
- Krogh, K. J. 1982. Bygdernes kirker. *Tidsskriftet Grønland* 8-9, Charlottenlund 1982, 263-274.
- McGovern, T. H. 1991. Climate, correlation and causation in Norse Greenland. *Arctic Anthropology* 28, no. 2, 77-100.
- Nørlund, P. 1929. Norse Ruins at Gardar. *Meddelelser om Grønland* 76, 1, København 1930.
- Nørlund, P. & M. Stenberger. 1934. Brattahlíð. *Meddelelser om Grønland* 88, 1, København 1934-1936.
- Østermann, H. 1944. Dagdøker av nordmenn på Grønland før 1814. *Norges Svalbard- og Ishavsundersøgelser*, Meddelelser no. 58.
- Roussell, Aa. 1941. Farms and Churches in the Medieval Norse Settlements of Greenland. *Meddelelser om Grønland* 89, 1, København.
- Schirmer, H. 1886. Om Beliggenheden af Gardar. *Norsk Historisk Tidsskrift*, 2nd række, vol. 5.
- Thorsteinsson, I. (ed.) 1983. *Undersøgelser af de naturlige græssange i Sydgrønland 1977-1981*. Landbrugets Forskningsinstitut, Island og Forsøgsstationen Upernaviarsuk, Grønland.
- Vebæk, C. L. 1991. The Church Topography of the Eastern Settlement... *Meddelelser om Grønland*, Man & Society 14, København.
- Waløe, P. O. 1787. Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1751-1753. *Samlere – et Ugeskrift*, vol. 1, nr. 7ff. Gunnerus, E. (ed.), 1787.